

Juristforbundets kommunepolitikk: Rettssikkerhet for innbyggerne

Versjon 4.0 – 12.04.2026

- Kommunene er samfunnets grunnmur.
- Kommunene skal gi innbyggerne trygghet.
- Kommunene skal gi innbyggerne opplæring, omsorg og et godt miljø.
- Kommunene skal følge gjeldende lover og regler.

Da trenger landets 357 kommuner jurister tilgjengelig.

Lav lovoppfyllelse i små kommuner

Ifølge Generalistkommuneutvalget varierer graden av lovoppfyllelse i norske kommuner mellom 50 og 99 %, med et gjennomsnitt på 80 %. Jo færre innbyggere og mindre sentral beliggenhet, desto lavere grad av lovoppfyllelse (Menon Economics 2022).

Kun 53 % av norske kommuner har ansatt jurist(er), ikke sjelden med økonomi ift. kommunistørrelse som argument (Rambøll 2023). Samtidig fastslår Kommunekommisjonen (NOU 2026:1) at rundt 50 % av norske kommuner har mindre enn 5000 innbyggere. Regjeringen foreslår i Kommuneproposisjonen 2026 frivillig sammenslåing av mindre kommuner. Et alternativ er mer interkommunalt samarbeid for å sikre kommunene tilgang på juridisk kompetanse.

Susanne Haaland fra tankesmien Civita påpeker (Kommunal Rapport 12.12.2025): «Manglende lovoppfyllelse skyldes i hovedsak et samspill av for mye lov og for lite kapasitet. ... Det går direkte utover velferdsstatens kjerneoppgaver og innbyggernes liv. Svekket barnevern, mangelfull oppfølging av psykisk syke, unødvendige naturinngrep og økte klimautslipp er bare noen av de påregnelige konsekvensene. Samtidig undergraves selve rettsstaten. I et velfungerende demokrati er det grunnleggende at myndigheter følger loven. Når loven ikke etterleves konsekvent, svekkes både tillit og rettssikkerhet.»

Kommunekommisjonen antyder at det statlige styringstrykket på kommunene er for stort og kan undergrave lokaldemokratiet. Den argumenterer likevel for at hensynet til det lokale selvstyret bør tillegges mindre vekt innenfor samfunnssikkerhet og beredskap, miljø og bærekraftig utvikling, enn på velferdsområdene.

Både Kommunekommisjonen og Haaland/Civita påpeker at det er et stort behov for en samordnet og sektoroverbyggende lovgivning. Juristforbundet støtter at det trengs en tydeliggjøring og samordning av lovverket, men vil påpeke viktigheten av at det mange steder mangler kompetanse til å styre etter lovene.

Juristforbundet mener

- Prinsippet med generalistkommuner forutsetter at alle innbyggere skal ha likeverdige tjenester og rettssikkerhet, noe som krever langt høyere lovoppfyllelse. Små kommuner bør derfor søke interkommunalt samarbeid for å sikre seg jurister til støtte for administrasjonen og et robust juridisk fagmiljø.
- Det er påkrevet at alle kommuner har jurister som kan tolke lovens krav og påpeke hva som skal til for å heve lovoppfyllelsen, enten gjennom ansettelse eller interkommunalt samarbeid.
- Lovverket som er rettet mot kommunene, må gjøres tydeligere og samordnes. Dette forutsetter mer juridisk forskning, slik at lovgiver får større innsikt i og kunnskap om lovenes virking og om de dekker et reelt behov.

Rettsikkerhet for innbyggerne

Innbyggernes rettsikkerhet må sikres ved at kommunen disponerer jurister som ivaretar både korrekte vedtak og korrekt prosess frem til vedtakene. Dette må ikke være avhengig av kommunestørrelse, kommuneøkonomi og geografi.

Innbyggerne må få likeverdige tjenester. Dette følger av prinsippet om generalistkommunen, der alle kommuner har samme ansvar og forpliktelser overfor innbyggerne, uavhengig av folketall og geografi. Der loven gir innbyggerne rettigheter, har kommunene plikt til å yte disse rettighetene. Kommunenes utøvelse av myndighet må skje innenfor lovlige rammer. Dette setter store krav til tilgjengelige jurister i kommuneadministrasjonen.

Kun 53 % av norske kommuner har ansatt jurist(er). De fleste av disse jobber med «plan og bygg» og på «ledernivå». Få jobber med «skole og oppvekst» (4 %), «personvern» og «sosial og bolig» (Rambøll 2023).

Kommunene har plikt til å gi innbyggerne juridisk veiledning i saker som berører dem etter Forvaltningslovens § 11, noe jurister kan bidra med.

Statsforvalterne har kontroll- og tilsynsmyndighet med kommunene. Dette sikrer kommunenes integritet og tillit fra innbyggerne, samt beskytter mot mistanker om kameraderi og korrupsjon. De utgjør også en støttefunksjon for kommunene ved å veilede og lov og regelverk, noe som styrker innbyggernes rettsikkerhet. Ved å søke råd og bistand fra statsforvalterembetene kan kommunene redusere antall klager og dermed oppnå en bedre ressursbruk i administrasjonen.

Statsforvalterne kan videre støtte og styrke kommunenes planarbeid. Dette er ressurskrevende, men gir et effektivt styringsverktøy over tid. Arealplaner sikrer demokratisk kontroll gjennom åpne høringer underveis og vil redusere behovet for dispensasjoner fra lovverket. Dette forutsetter imidlertid at Statsforvalteren får klarere føringer og prioriteringer, fullmakter og hjemler, dessuten mer effektiv utnyttelse av juristenes kompetanse.

Juristforbundet mener

- Alle kommuner må ha jurister for å sikre innbyggerne deres rettigheter, likebehandling og rettsikkerhet, gjennom ansettelse eller interkommunalt samarbeid.
- Staten bør støtte interkommunalt samarbeid mellom små kommuner for å sikre at alle kommuner har jurister.
- Jurister i kommunen er en forutsetning for at kommunene skal kunne oppfylle veiledningsplikten overfor innbyggerne om lovverkets plikter og rettigheter etter Forvaltningslovens § 11.
- Statsforvalterne må få klarere føringer og prioriteringer, fullmakter og hjemler, dessuten mer effektiv utnyttelse av juristenes kompetanse for å utøve sine støtte- og kontrollfunksjoner overfor kommunene.

Styrking av kommunene

Lovtolkning og kontroll av lovmessighet er en omfattende oppgave for kommunene. Det er anslått at det samlede antallet lover og forskrifter som regulerer kommunal sektor, trolig ligger på flere tusen (Menon Economics 2022). Uten jurist(er) i administrasjonen må dette arbeidet utføres av ansatte uten juridisk kompetanse. Det øker risikoen for feil saksbehandling og avgjørelser.

Rettsikkerhet må baseres på riktige juridiske avgjørelser og saksbehandling. Da sikres innbyggernes rettigheter, og kommunen unngår at enkeltpersoner henter ut urettmessige fordeler på bekostning av fellesskapet. Det gir økonomisk gevinst for kommunene at innbyggerne og andre aktører får det loven krever, verken mer eller mindre, men innenfor en forsvarlig ramme.

God og lovmessig kvalitet i forvaltningens beslutninger og vedtak styrker innbyggernes tillit og kommunens omdømme. Jurister ansatt i kommunen kan forebygge ressurskrevende tvister med innbyggere og andre private aktører. Kommunen sparer dessuten ressurser ved å unngå unødvendige omgjøring av vedtak i overordnet forvaltningsorgan eller domstolene.

Det omfattende lov- og regelverket kan hindre effektivisering av kommunene i en tid med en ressursituasjon som forverres, bl.a. som følge av endringer i befolkningssammensetningen og stigende behov for kommunale helse- og omsorgstjenester. En gjennomgang av lovverket med tanke på tydeliggjøring og samordning vil være nødvendig, i tråd med anbefalingene i Kommune-kommisjonens første delrapport (NOU 2026:1).

Juristforbundet mener

- Jurister i kommunenes administrasjon kan sikre kvaliteten på juridiske avgjørelser og saksbehandling, noe som vil styrke innbyggernes tillit og kommunens omdømme.
- Det gir økonomisk gevinst for kommunene at innbyggerne og andre aktører får det loven krever, verken mer eller mindre.
- Jurister ansatt i kommunen kan forebygge ressurskrevende tvister med innbyggere og andre private aktører.
- Kommunen sparer ressurser ved å unngå unødvendige omgjøring av vedtak i overordnet forvaltningsorgan eller domstolene.

Kommunenes ansvar for beredskap

Totalberedskapsmeldingen fra regjeringen (2025) går inn for at alle kommuner skal ha et beredskapsråd for å møte mulige kriser. Meldingen inneholder ikke noe om juristenes rolle. Jurister er nødvendige for å sikre at samfunnet baseres på lov og rett. Også under kriser skal kommunene sikre styring av sikkerhet, vannforsyning og energi, dessuten ivareta innbyggernes lovbestemte rettigheter til velferdstjenester.

Dette forutsetter gode beredskapsplaner, og jurister må inn i planarbeidet for å bidra med forankring i lover og regler. Det samme gjelder beredskapsråd og kommunale kriseledelser. I kriser må man styrke den demokratiske muskelen, noen som krever kompetansen til en jurist.

Beredskap må aldri gå på bekostning av de verdiene og prinsippene rettsstaten står for. Kommunene må ha beredskap for å trygge demokratiske og rettslige funksjoner i krig eller kriser. Dette utgjør en del av totalforsvaret.

Juristforbundet mener

- Beredskap må ikke gå på bekostning av de verdiene og prinsippene rettsstaten står for. Kommunene må ha beredskap for å trygge demokratiske og rettslige funksjoner i krig eller under kriser.
- Kommunale beredskapsråd og kriseledelser må disponere jurist(er) for å sikre at lover og regler følges under kriser. Juristene må også med i arbeidet med beredskapsplaner for å sikre at innbyggernes rettigheter og rettssikkerhet blir ivaretatt.

Barnevernet mangler juridisk kompetanse

Bare 6 % av landets kommuner har ansatt én eller flere jurister i barnevernstjenesten (Rambøll 2023). Dommer i Den europeiske menneskerettsdomstolen (EMD) og tilsynsrapporter fra statsforvalterne har påpekt prosessuelle feil og mangler i alle ledd av barnevernet.

De aller fleste barnevernkontorene mangler kompetanse innen rettsanvendelse, tolkning av lovverk og prosess. Jurister må inn i tjenesten for å sikre riktig rettsanvendelse, styrke barnas rettsikkerhet, samt trygge barnevernspedagogene i deres vurderinger.

Juristforbundet mener det innføres et lovkrav om jurist i det kommunale barnevernet for å styrke barn og deres familiers rettsikkerhet. For små kommuner vil interkommunalt samarbeid kunne sikre et tverrfaglig og godt fagmiljø med jurister i tillegg til barnevernsfaglig ansatte.

Juristforbundet ønsker at det tildeles prosjektmidler til kommuner som ønsker å prøve ut eller innføre den såkalte *Karmøy-modellen*. Den innebærer at det kommunale barnevernet har egen jurist og at motparten i saker av en viss alvorlighetsgrad får dekket advokatbistand av kommunen gjennom hele prosessen. Dermed kan de to juristene ha en dialog som erfaringsmessig fører til større gjensidig forståelse, færre konflikter og ikke minst besparelse for kommunen.

I en tid med økt fokus på ungdomskriminalitet, er det viktig å peke på at den kommunale barneverntjenesten er en viktig faktor innen forebygging av kriminalitet. Dette forutsetter presis og tillitsvekkende rettsanvendelse, noe som krever tilgjengelige jurister i barnevernet.

Juristforbundet mener

- Jurister må inn i barnevernstjenesten for å sikre riktig rettsanvendelse og dermed styrke familienes rettsikkerhet, samt trygge barnevernspedagogene i deres juridiske vurderinger.
- Et krav om jurister i barnevernet på førstelinjenivå i alle kommuner, må lovfestes.
- Staten må gjennomføre et pilotprosjekt med jurister i kommunalt barnevern, etter den såkalte *Karmøy-modellen*.

Lovstridig nedbygging av natur

NRKs undersøkelse (2024) avdekket at de siste 5 årene hadde det funnet sted 44 000 nye naturinngrep. Dette utgjør 75 kvadratmeter tapt natur hvert minutt. 1/3 av norskekysten er utilgjengelig for folk flest. 7 av 10 utbygginger i strandsonen er basert på dispensasjoner fra loven. Dette var ikke Stortingets intensjon da loven ble vedtatt. Faren for lovbrudd er stor hvis politikerne overprøver juristenes tolkning av loven.

Bare 33 % av landets kommuner har jurister ansatt i byggesaksavdelingen (Rambøll 2023). Tilbakemeldinger fra Juristforbundets medlemmer i kommunene som jobber med byggesaker, ikke minst i kystkommuner, beskriver lokalpolitikere som ikke vil la lover og regler stoppe deres ønske om mer utbygging.

Norge har et godt lovverk som ivaretar naturens rettsvern, men det hjelper lite når Stortingets intensjoner ikke blir fulgt ute i kommunene. Norge har dessuten signert FNs naturavtale med mål å reversere og stoppe tapet av natur og økosystemer. Denne forplikter norske myndigheter.

Naturinngrepene skjer i den enkelte kommune, men totalt kan inngrepene som nevnt utgjøre svært store arealer. Det mangler helhetlig koordinering som kan sikre Naturavtalens intensjoner og Stortingets hensikt med lovverket som skal sikre naturen et rettsvern. Det er fortrinnsvis Statsforvalteren som bør ha en koordinerende rolle innen arealforvaltning, men dette forutsetter at embetene får tilstrekkelige juridiske ressurser.

Juristforbundet mener

- Lokalpolitikernes demokratiske styringsrett i kommunene er ubestridelig, men det er viktig at den utøves innenfor lovens rammer
- Arealforvaltning må koordineres på et overkommunalt nivå for å sikre det rettsvernet for naturen som er vedtatt i det nasjonale lovverket og Norges tilslutning til FNs naturavtale.
- Statsforvalterne må ha myndighet til å føre tilsyn med kommunene for å sikre helhetlig og lovmessig arealforvaltning.